

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ
V PLZNI

Historie spodního prádla ...

„Pra“prádlo

Spodní prádlo se vyvíjelo postupně tak, jak se oděv postupně vrstvil a jak jednotlivé části oděvu získávaly specifické funkce.

Již ve starém Římě se rozlišovaly tuniky nošené přímo na těle a tuniky svrchní, na které oblékali Římané do chladného počasí ještě jako další vrstvu pláště.

Kalhoty a spodky

Skutečnou revoluci přinesl „barbarský“ vynález kalhot. Volné kalhoty jednoduchého střihu chránily před zimou muže lépe než jen vrstvy tunik. Byly vhodnější pro jízdu na koni a další činnosti.

Kalhoty se na sebe začaly také vrstvit a tímto způsobem se objevily nejdříve jen v pánském šatníku spodky. Pravděpodobně původně vypadaly spodky jen jako pruh nebarvené a

levné látky omotaný kolem boků a podvinutý mezi nohama nebo jako čtverec připevňovaný k opasku.

Nejpozději ve vrcholném středověku se začaly spodky šít a upravovat podle lidského těla. Kalhoty se v té době nosily jako oddělené nohavice, jejichž horní konec se přivazoval k opasku a nebo k pásku spodků.

Zda takové spodní kalhoty nosily i ženy, se lze jen domnívat. Jednoznačné doklady – ať už ve formě obrázků a nebo zmínek v textech z této doby - nemáme.

V 15. století se pánské spodky zmenšily na velikost doslova dnešních trenýrek a v následujících staletích jejich délka kolísala od této krátké verze k dlouhé po kolena. Vzorky, proužky či extravagantní barvy ale naši předci na spodkách neužili. Jakékoliv potiskování nebo další úpravy bílého lněného a později bavlněného plátna by jen zvyšovaly jeho cenu.

Než přijdou na scénu kraječky ...

Středověká žena bohužel neměla možnost si vybrat u modistky z několika modelů s krajkami a lycrou. Součástí vzdělání každé ženy bylo také předení, jednoduché šití a vyšívání. Jednoduché spodní prádlo vznikalo nejspíše nejčastěji v domácím prostředí z levných lněných látek domácí produkce. Nosily se spodní košile a

košilky dlouhé do půli lýtek i delší. Ve staré češtině se jim říkalo na příklad oplečka či spodnička. Oplečka bývala bez rukávů a spodnička s dlouhými rukávy. Mívaly jednoduchý střih, který nejdříve kopíroval svrchní oděv a později, když se svrchní šaty vyvinuly natolik, že jejich vyhotovení zvládl skutečně kvalifikovaný krejčí, zůstával jejich střih stále archaicky jednoduchý.

Na scéně košile

Ze spodních tunik či jak se také říkalo suknic se v 15. století vyvinula košile. Na rozdíl od svých předchůdkyň byla o něco volnější než svrchní šat. Konce rukávů se začaly zavazovat a rukávy nabraly na objemu. Košile získala v renesanční módě nové postavení. Rozšířené

rukávy se objevovaly v prostříhaných rukávech. V módě šlechty a bohatých měšťanů tak získala novou dekorativní funkci.

Kraječky, stužky a vyšívky ...

Košile se v 16. století zdobila vyšívkou a krajkami. Nejdříve skromně a později stále komplikovaněji a náročněji. V 17. století dosáhla oblība krajek na oděvu všeobecně svého vrcholu. Košile se prokládaly krajkovými pruhy – tedy tím, co dnes známe pod pojmem štykování, nebo se krajkou lemovaly manžety a límce.

Košili dnes samozřejmě nebereme jako spodní prádlo, ale v předchozích staletích tímto způsobem byla chápána. Ku příkladu na ní byl oblékán dámský korzet.

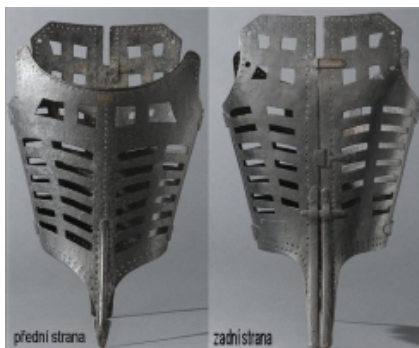
Kov, proutí a velryba

Pokud Vám tento nesourodý výčet přijde, že k sobě tato slova nemohou patřit, opak je pravdou. Kostice korzetů se vyráběly právě z těchto materiálů. Bývaly kovové, proutěné, dřevěné a později z velrybích kostí (odtud také název kostice).

Přibližně od poloviny 16. století až do počátku 20. století tak dámské ráno vypadlo následujícím způsobem – na spodní košilku žena oblékla korzet a na něj až své šaty. První korzety v 16. století

stahovaly pas a příliš nezdůrazňovaly poprsí. Rafinované stříhem a tvarováním se staly až v průběhu 17. století a především ve století 18. Roková šlechtična by se bez korzetu téměř neobešla. Dámy je odkládaly jen v době těhotenství či závažné choroby, kdy korzet nahrazovala volnější prošivaná vesta.

V 19. století se šily rovněž korzety mužské, které vylepšovaly postavu. Muži, kteří chtěli svoje tělo trochu vylepšit, si stahovali pas a především břicho, aby vynikla ramena. Rozhodně se nejednalo o záležitost plošnou a k takovým pomůckám se neuchylovali všichni ani ve vyšší společnosti.

Na pole

Korzety zanechaly svoji stopu i v módě venkovanek a méně zámožnějších obyvatel měst a městeček. V 17. století jako součást svrchního oblečení začínají nosit obyčejné ženy šněrovačky, které mají stejnou funkci jako korzet, ale zároveň jsou svrchním oblečením.

Pokrok v dámském šatníku

Dámské spodní kalhoty se nosí podle krajového zvyku. Zmínky se opět různí - z některých lze usoudit, že jde o záležitost běžnou stejně jako se lze přesvědčit o pravém opaku. Každopádně se o tom, co lze dneska nazvat dámskými kalhotkami příliš nepíše. Pro náročné oblékání a především svlékání dámských šatů existovaly i kalhotky nesešíváné v rozkroku. Jejich existence měla účel ryze praktický.

„Wonder – bra“, zázrak do výstřihu

Zpravidla se dočtete o podprsence jako vynálezu moderní doby a 20. století provázený úsměvným příběhem dvou kapesníků a stužky. Nehodlám toto tvrzení vyvracet, ale zkrácené korzety, či chcete-li podprsenky existovaly již na počátku 19. století v empírové módě. Dámy tehdy nepotřebovaly do svých šatů stažený pas. Korzety se tedy vyráběly ve zkrácené délce a končily skutečně pod prsy. Na rozdíl od nynějších podprsenek byly vyztužené kosticemi po celé přední části.

Punčošky

V 16. století došlo v pánském šatníku k rozdělení sešíváných těsných nohavic na dvě části, které se dále nosily odděleně – na punčochy a kalhoty ke

kolenům, kterých se tehdy nosilo více druhů (plundry, poctivice, venetiány). Po dlouhou dobu muži nosili kalhoty ve zkrácené délce a punčochy byly běžně viditelné. Až v 19. století se pánské punčochy skryly pod prodloužené kalhoty a později se zkrátila jejich délka a vznikly z nich ponožky jaké běžně nosíme. Ženy nosily punčochy již od středověku skryté pod dlouhými sukněmi. Za podvazek sloužily jednoduché pásečky či proužky látky. Dochované podvazky z garderob šlechtičen 16. století jsou hedvábné zakončené krajkou. V 18. a 19. století se punčochy zdobily okolo kotníků výšivkou či krajkovými vsadkami.

A další ...

Mezi historické prádlo lze svým způsobem řadit i spodní konstrukce dámských šatů. V 2. polovině 16. století se rozšířilo ze Španělska verdugado, spodnička vyztužená dráty či proutím. Také se nosil tzv. bumroll – vatovaný kruh kolem boků, který přežil do dnešních dnů v lidových krojích. Příznačně se pojmenovává rohlík nebo klobása. V 18. století se nosila krinolína zvaná též panter, která přetrvala do století 19. „Belle epoque“ – secese přišla s módou tzv. honzíků. Ženy odložily tuto komplikovaná a náročná zařízení až s příchodem 20. let 20. století, kdy se móda začala skutečně podobat té dnešní.

Literatura: Anderson - Black, J.; Garland, M.: A history of fashion * Kybalová, L.: Dějiny odívání – komplet * Vaverka, R.: Nohavice, spodky, košile * Winter, Z.: Šat, strava a lékař v XV. A XVI. Věku
Zdroje vyobrazení: Web Gallery of Art, Costume Museum of Bath, Victoria and Albert Museum, LACMA, Musée national de la Renaissance (Ecouen), National British Library, NPU - fotodokumentace